

**Chinees verzet tijdens de vroege Indonesische
onafhankelijkheidsstrijd.**

De strijd rondom Bagan Si Api Api

8 juni 2015

Bachelor scriptie Koloniale ervaring

Universiteit Utrecht

Begeleider: Remco Raben

Matthijs Blatter

3838560

Inhoud

Inleiding.....	3
1. De Chinezen in de Nederlands-Indische maatschappij.....	6
De etnische Chinezen in de Nederlands-Indische maatschappij.....	6
2. De Chinezen tijdens de Japanse bezetting en de overgang naar de vroege Indonesische Revolutie.....	14
De Chinezen als etnische groep tijdens de Japanse bezetting en vroege revolutie.	14
Chineze organisaties tijdens de Japanse bezetting en vroege revolutie.....	17
3. De Chinezen in Bagan Si Api Api.....	20
Bagan Si Api Api voor de Revolutie	20
De revolutie in Bagan Si Api Api	22
Conclusie	28
Bijlagen	32
Kaart: De Straat van Malakka	32
Bibliografie:	33
Bronnen:.....	33
Literatuur:.....	33

Inleiding.

In 1946 braken er in Bagan Si Api Api¹ hevige gevechten uit tussen de Chinese bevolking en Indonesische troepen. Op 12 maart werden de festiviteiten rondom de herdenking van de sterfdag van Sun Yat Sen, de eerste president van de Chinese republiek, hevig verstoord toen Chinese feestgangers weigerden de Indonesische vlag naast de Chinese uit te hangen. Toen republikeinse soldaten besloten de Chinese vlag zelf naar beneden te halen braken er hevige gevechten uit waarbij een Chinese luitenant² om het leven kwam en meer dan 30 Indonesiërs gewond raakten. In de maanden hierna hing er een gespannen sfeer in de vissersstad aan de Oostkust van Sumatra. De gespannen verhouding tussen de twee groepen leidde in september nog een keer tot een uitbarsting waarbij een groot aantal Chinezen om het leven kwam maar zij na enkele dagen hevige strijd nogmaals een overwinning behaalden. Deze twee conflicten in 1946 waren twee uitzonderingen in de lange traditie van anti-Chinees geweld in Indonesië doordat de Chinezen hier een duidelijke overwinning behaalden. Al tijdens het Nederlands koloniale bestuur vonden er anti-Chinese rellen plaats en ook tijdens de Japanse bezetting werden de Chinezen het slachtoffer van berovingen en gewelddadige opstanden. Ook de Indonesische revolutie werd gekenmerkt door hevige opstanden waarbij de Chinezen regelmatig het doelwit waren. Dit was bijvoorbeeld het geval tijdens conflicten in Tangerang, Pontianak en Palembang. In Bagan Si Api Api waren de rollen echter omgedraaid. Hier was een hechte Chinese gemeenschap gevormd die zich hier succesvol wist te verdedigen tegen de troepen van het Indonesische leger. Maar waarom grepen de Chinezen in Bagan Si Api Api aan de Oostkust van Sumatra naar de wapens tijdens de Indonesische revolutie in 1946? Deze vraag staat centraal in deze scriptie.

Om deze vraag te beantwoorden wordt eerst gekeken naar de rol van de Chinezen als etnische groep in de Indonesische maatschappij en waarom zij zich als aparte etnische groep bleven onderscheiden. Vervolgens wordt gekeken naar de positie van de Chinese bevolking tijdens de Japanse bezetting te onderzoeken. Deze periode heeft namelijk een grote invloed gehad op de organisatie van de Chinese gemeenschap en de verhoudingen

---

¹ De naam Bagan Si Api Api wordt voor het gemak regelmatig afgekort tot Bagan.

² De term luitenant verwijst hier niet naar een militaire rang. De titel 'luitenant' werd door de Nederlanders aan de leiders van Chinese gemeenschappen gegeven in veel plaatsen in Nederlands-Indië. De oorsprong hiervan ligt bij de VOC. De luitenanten waren civiele leiders die zorgden voor de ordehandhaving in de Chinese gemeenschap.

tussen de Chinezen en de rest van de Indonesische bevolking. Tot slot is het noodzakelijk om de gebeurtenissen in 1946 in Bagan Si Api Api tijdens de Indonesische revolutie te beschrijven om een uitspraak te kunnen doen over de oorzaken van dit conflict en de bewegingsredenen van de betrokken partijen.

De Chinezen hadden een bijzondere positie in de Indonesische maatschappij. Tijdens het koloniaal bestuur kregen zij handelsrechten die gelijk stonden aan die van de Europeanen waardoor er een onderscheid ontstond tussen de Chinezen en de Indonesische bevolking. In 1854 kregen de Vreemde Oosterlingen, de inwoners van Nederlands-Indië die oorspronkelijk niet uit Indonesië kwamen, op verzoek van Nederlandse handelshuizen gelijke handelsrechten als de Nederlanders. Dit bleek op de lange termijn een groot economisch voordeel te zijn voor de Chinezen.³ Onder het koloniale bestuur nam de macht van de inheemse elite steeds meer af naarmate de Nederlanders hun machtsgebied uitbreidden. De lokale heersers werden door de Nederlanders gebruikt om hun macht in de buitengebieden te consolideren, de koloniale overheid had op deze manier de macht over heel Nederlands-Indië. De Chinezen neigden hierdoor steeds meer naar aansluiting bij de koloniale bestuurders in plaats van bij de inheemse bevolking. Rond het begin van de twintigste eeuw ontstond er op deze wijze een Chinese economische middenklasse die een positie bekleedde tussen de Nederlandse overheerser en de inheemse bevolking. Hierdoor kon de Indonesische maatschappij volgens Charles Coppel gezien worden als een gelaagde samenleving bestaande uit drie groepen: de Europeanen, de Vreemde Oosterlingen en de inheemse bevolking. Over het algemeen genoten de Chinezen, die als Vreemde Oosterlingen beschouwd werden, van een gunstigere positie dan de inheemse bevolking.⁴ Dit onderscheid tussen bevolkingsgroepen, dat gecreëerd werd door de Nederlandse overheersers, definieert Partha Chatterjee als *the rule of colonial difference* en is volgens hem een essentieel kenmerk van het koloniaal bestuur.⁵

In zijn boek over de Chinese economische elite in Indonesië besteedt de econoom Twang Peck Yang zijn aandacht aan een analytisch onderzoek naar de rol van de Chinese handelaars in de Indonesische maatschappij. Twang beschrijft de samenwerking tussen

---

³ V. Purcell, *The Chinese in Southeast Asia* (Oxford 1952) 507

⁴ C. Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis* (Oxford 1983) 13.

⁵ P. Chatterjee, 'The Colonial State', in: idem, *The nation and its fragments. Colonial and postcolonial histories* (Princeton 1993) 15.

de Chinese zakenlui en de Indonesische revolutionairen om wapens, voorraden en medicijnen te smokkelen na de Japanse bezetting. Deze samenwerking heeft volgens de auteur een grote bijdrage geleverd aan de Indonesische revolutie en is van invloed geweest op de nieuwe politieke structuur na de revolutie.⁶

De economische positie van de Chinezen zorgde voor onvrede en frustratie onder de rest van de Indonesische bevolking en heeft op verschillende momenten geleid tot gewelddadige acties gericht tegen de Chinees Indonesische bevolkingsgroep. In zijn boek over de Indonesische Chinezen in crisissituaties betwijfelt Charles Coppel of deze vijandigheid wel gebaseerd kan worden op basis van enkel en alleen socio-economische gronden. De auteur argumenteert dat de vijandigheid van de Indonesiërs tegenover de Chinezen vaak beschreven wordt als een uitdrukking van afkeer van de armen tegen de rijken, maar dat er meerdere redenen zijn geweest voor gewelddadige collectieve acties tegen de Chinese minderheid.⁷

Er is al veel geschreven over de rol van de Chinese bevolking tijdens de Indonesische revolutie op Sumatra. Een onderzoek naar de gebeurtenissen in 1946 in Bagan Si Api Api, aan de Oostkust van Sumatra ontbreekt echter nog. De conflicten die hier in maart en september 1946 plaatsvonden zijn uitzonderlijk in vergelijking met andere gebieden, omdat de Chinese bevolking zich hier actief verzette tegen de troepen van de Indonesische republiek en tot tweemaal toe een overwinning wist te behalen. Deze stad, die voor de Tweede Wereldoorlog de op een na grootste vissersstad ter wereld was, is een voorbeeld van Chinees verzet tegen republikeinse troepen tijdens de Indonesische revolutie.

Om tot een conclusie te komen over de motieven voor het verzet van deze etnische groep binnen de Indonesische maatschappij worden in deze scriptie voornamelijk Nederlandse bronnen gebruikt. Dit komt voornamelijk door een gebrek aan bruikbare Chinese bronnen. Toch zijn deze bronnen geschikt om een uitspraak te kunnen doen over de motieven van de Chinese bevolking, de conflicten in Bagan in 1946 vonden plaats tussen de troepen van het Indonesische leger en de Chinezen. De rapporten uit de archieven van de *Netherlands Forces and Intelligence Service* (NEFIS), de Centrale

---

⁶ Y. P. Twang, *The Chinese Business Elite in Indonesia. And the transition to Independence 1940-1950* (Oxford 1998) 325.

⁷ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 28.

Militaire Inlichtingendienst (CMI)⁸ en de *Officiële Bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen 1945-1950*⁹ geven ons duidelijke beschrijvingen over de gebeurtenissen die plaatsvonden in Indonesië tijdens de vroege onafhankelijkheidsstrijd en zijn daarom waardevolle bronnen in het onderzoek naar deze periode. Voor nader onderzoek naar de positie van de Chinezen in de Indonesische maatschappij zijn verschillende onderzoeken gebruikt van onder andere Victor Purcell, Mary Somers-Heidhues, Charles Coppel, Peck Yang Twang en anderen. Met dit onderzoek hoop ik een bijdrage te leveren aan de discussie over de motieven van de Chinese bevolking tijdens de revolutie aan de Oostkust van Sumatra en in het bijzonder in Bagan Si Api Api in 1946.

1. De Chinezen in de Nederlands-Indische maatschappij.

Al in de 15^e eeuw kwamen Chinezen naar Nederlands-Indië. Zij trokken weg uit China vanwege de hoge bevolkingsdruk, grote hongersnood en de enorme armoede. Een groot deel van de Chinezen trok naar Nederlands-Indië in de hoop op een beter bestaan. Tot aan de 19^e eeuw waren deze Chinezen voornamelijk simpele arbeiders, maar tijdens het koloniale bestuur ging deze bevolkingsgroep een belangrijkere economische rol spelen. Met het regeringsreglement uit 1854 verkregen de Chinezen dezelfde handelsrechten als de Europeanen waardoor zij een gunstige economische positie verkregen ten opzichte van de inheemse bevolking.¹⁰ Maar wat was deze positie van de Chinezen, als etnische groep, in de Nederlands-Indische maatschappij? Waarom bleven de etnisch Chinezen zich als afzonderlijke gemeenschap gedragen tegenover de inheemse bevolking en op welke manier kwamen hier conflicten uit voort?

De etnische Chinezen in de Nederlands-Indische maatschappij

Het koloniaal bestuur maakte onderscheid tussen de verschillende bevolkingsgroepen in de Nederlands-Indische maatschappij. Op deze manier wisten de Nederlandse bestuurders hun positie te consolideren op basis van een duidelijk onderscheid tussen de regerende Europese elite en de koloniale onderdanen. Tijdens de koloniale periode kon dit onderscheid verklaard worden aan de hand van de Nederlandse beleidsvorming, maar ook door het gedrag van de

---

⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Netherland Forces Intelligence Service [NEFIS] en Centrale Militaire Inlichtingendienst [CMI] in Nederlands-Indië, nummer toegang 2.10.62.

⁹ S. L. van der Wal, *Officiële bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen, 1945-1950* V, 16 juli – 28 oktober 1946, Kleine serie nr. 41 (Den Haag 1975).

¹⁰ Purcell, *The Chinese in Southeast Asia*, 507.

etnische groepen binnen de Nederlands-Indische maatschappij.

Toen de Nederlanders in 1830 het cultuurstelsel invoerden benadrukten zij het onderscheid tussen de Nederlanders en de bevolking van Nederlands-Indië. Met de invoering van dit economisch systeem werd namelijk de macht over de niet-Europese bevolking in de handen van de Nederlandse ambtenaren gelegd. Zoals J.C. Baud, een van de grondleggers van de nieuwe koloniale politiek eens zei: *'Taal, kleur, godsdienst, zeden afkomst, geschiedkundige herinneringen, alles is verschillend tussen Nederlanders en Javanen. Wij zijn de overheersers, zij de overheersten.'*¹¹ Het regeringsreglement uit 1855 veranderde echter de houding tussen de Europeanen en een deel van de koloniale bevolking. Op verzoek van Nederlandse handelaren kregen de Vreemde Oosterlingen in Nederlands-Indië dezelfde handelsrechten als de Europeanen. De Chinezen, die onder de Vreemde Oosterlingen vielen, kregen hierdoor bepaalde rechten die de Indonesiërs niet hadden. De koloniale overheid creëerde op deze manier een duidelijk verschil tussen de inheemse bevolking en de Chinezen in Nederlands-Indië. De Chinezen wisten hun voordeel te doen met hun nieuwverworven positie, die op de lange termijn een groot voordeel voor hen bleek te zijn. Juridisch gezien waren de Chinezen echter niet gelijkgesteld aan de Europeanen, de Chinezen werden berecht volgens de strafrechtelijke procedures die voor alle Vreemde Oosterlingen golden.¹²

Maar niet alleen op juridisch gebied werd er onderscheid gemaakt tussen de etnische Chinezen en de Indonesiërs. De bewegingsvrijheid van de Chinese bevolkingsgroep werd daarnaast ook sterk beperkt. Tot 1910 was het voor Chinezen alleen toegestaan om binnen bepaalde wijken te wonen die speciaal voor de Chinese bevolking bedoeld waren. Een Chinese handelaar moest iedere keer als hij de wijk verliet daarvoor speciaal een vergunning aanvragen. In 1904 werden dit jaarlijkse vergunningen en pas in 1910 kregen zij het recht om vrij te reizen over de hoofdwegen binnen de kolonie.¹³ Het feit dat het voor Chinezen alleen was toegestaan om zich te vestigen in bepaalde wijken creëerde een duidelijk onderscheid op basis van woonplaats.

De oprichting van de 'Hollands-Chineesche Scholen' (HCS) kan daarnaast ook beschouwd worden als een maatregel van de koloniale overheid om de etnische groepen

---

¹¹ C. Fasseur, 'Hoeksteen en struikelblok. Rasonderscheid en overheidsbeleid in Nederlands-Indië', *Tijdschrift voor geschiedenis* 105 (1992) 220-221.

¹² Purcell, *The Chinese in Southeast Asia*, 507.

¹³ Ibidem, 511.

binnen de maatschappij van elkaar te distantiëren. In een reactie op de opkomende Chinese nationalistische beweging werden er in 1908 de Hollands-Chinese scholen opgericht waar Chinezen Nederlandstalig onderwijs kregen aangeboden op basis van onderwijsmethoden en leerplannen uit Nederland.¹⁴ Deze opleidingen, die zich speciaal tot de Chinese bevolking richtten, benadrukten het onderscheid tussen de Chinezen en de Indonesiërs, omdat deze laatstgenoemden niet de mogelijkheid kregen om te studeren aan deze scholen. De Indonesische bevolking had wel toegang tot Nederlands onderwijs, maar de oprichting van specifiek Chinese scholen benadrukte de etnische verschillen tussen deze twee bevolkingsgroepen.¹⁵ De HCS kregen namelijk financiële steun van de koloniale overheid, terwijl de Indonesiërs geen toegang hadden tot de faciliteiten die de HCS aan de Chinezen bood.¹⁶ De Nederlanders brachten op verschillende manieren onderscheid aan tussen de Chinezen en de Indonesische bevolking. Dit is van invloed geweest op de manier waarop de Chinezen gezien werden als een etnische groep binnen de Indonesische samenleving.

De manier waarop de koloniale overheid de Chinezen als een aparte etnische groep behandelde kan beschouwd worden vanuit de constructivistische benadering van het begrip etniciteit. Het constructivisme ziet etniciteit als een sociale constructie die voorkomt uit het vormen van grenzen. In tegenstelling tot Jolle Demmers, die van mening is dat etniciteit samenhangt met een saamhorigheidsgevoel op basis van het geloof van een groep in een gedeelde cultuur en gemeenschappelijke afkomst, zijn volgens de constructivist Barth de grenzen juist van groter belang voor het vormen van een etnische groep dan culturele overeenkomsten of achtergronden die de leden van dergelijke groepen met elkaar delen.¹⁷ Hier kan uit worden afgeleid dat etniciteit een sociale constructie is en dat het beleid van de koloniale overheid bepalend is geweest voor de vorming van de Chinese etnische groep in de Nederlands-Indische maatschappij.

De koloniale beleidsvorming is echter niet alleen verantwoordelijk geweest voor de etnische groepsvorming van de Chinezen in de Indonesische samenleving. Het gedrag van de Chinezen zelf zorgt ook voor een bevestiging van de etnische verschillen tussen de bevolkingsgroepen. Sociologen zien het ontstaan van een groepsidentiteit als een sociale constructie die als doel heeft om orde en eenvoud te creëren in de maatschappij. Deze

---

¹⁴ M. Somers Heidhues, *Southeast Asia's Chinese minorities* (Victoria, 1974) 39, 74.

¹⁵ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 15.

¹⁶ Purcell, *The Chinese in Southeast Asia*, 529, 530.

¹⁷ J. Demmers, *Theories of Violent Conflict: an introduction* (New York, 2012) 24-26.

identiteit wordt gevormd op basis van tegenstellingen en door te verwijzen naar wat het niet is: Katholiek, niet protestant; mannelijk, niet vrouwelijk en Chinees, niet Indonesisch of Nederlands.¹⁸ Het vormen van grenzen door een groep is dus essentieel voor het ontstaan van een groepsidentiteit en in verlenging daarvan ook voor een etnische groep. Deze grenzen worden niet alleen van boven opgelegd, zoals het geval was met de koloniale beleidsvorming, maar kunnen ook ontstaan door het gedrag van een bepaalde groep. De Chinezen maakten zelf ook bewust onderscheid tussen zichzelf en de rest van de bevolking in Nederlands-Indië. Coppel spreekt in zijn boek over het principe van de *Changeless Chinese*, hiermee doelt hij op het feit dat de mythe van de onveranderlijke Chinese gemeenschap moeilijk ontkracht wordt ondanks dat er talloze bewijzen zijn aan te voeren voor de culturele diversiteit van deze bevolkingsgroep. Onder de Chinese bevolking bestond namelijk de traditie om vast te houden aan het de eigen cultuur en terug te keren naar China. Veel van de Chinese immigranten die naar Nederlands-Indië vertrokken als arbeider hadden de verwachting om uiteindelijk terug te keren naar het thuisland. Het blijkt echter dat in deze periode steeds meer Chinese migranten zich definitief vestigden in de Nederlandse kolonie.¹⁹

Dit kan verklaard worden door het groeiend aantal Chinese immigranten, maar vooral de groei van de hoeveelheid Chinese vrouwen in Nederlands-Indië vanaf het begin van de twintigste eeuw is van belang. Doordat er meer Chinese vrouwen naar Nederlands-Indië kwamen zagen de Chinezen zich niet langer genoodzaakt om te trouwen met vrouwen met een andere afkomst. Dit leidde tot een generatie van Chinese kinderen die opgevoed waren met de Chinese taal, cultuur en tradities.²⁰ Deze toename van Chinese immigranten viel samen met de opkomst van een Chinese nationalistische beweging die het idee van een gemeenschappelijke Chinese identiteit bevorderde. De grenzen tussen de Chinese en Indonesische bevolking werden nu scherper dan ooit.

Dit gemeenschapsgevoel en trots op de Chinese afkomst en cultuur kwam tot uiting in de groei van Chinese scholen.²¹ In 1899 bestonden er 217 Chinese scholen op Java en nog eens 152 op de andere eilanden. Dit waren echter kleine groepen leerlingen die les kregen

---

¹⁸ Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 20, 21.

¹⁹ Departement van economische Zaken, *Volkstelling 1930 = Census of 1930 in Netherlands India* (Batavia 1933-36) aflevering 8, 1 januari 1930, 80.

²⁰ Heidhues, *Southeast Asia's Chinese Minorities*, 39.

²¹ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 14.

tijdens privégelegenheden. Het betrof dan bijvoorbeeld privélessen bij een rijke Chinese familie voor haar kinderen, familieleden of kinderen van handelspartners. Rond 1908 werd het onderwijs beter georganiseerd. Tegen deze tijd waren er in Nederlands-Indië 75 moderne Chinese scholen gevestigd, met in totaal ongeveer 5500 leerlingen. Het koloniaal bestuur zag deze scholen steeds meer als een dreiging en was bang om invloed op deze bevolkingsgroep te verliezen. Dit leidde in 1908 tot de oprichting van de HCS.²² De groei en reorganisatie van de Chinese scholen zorgde ervoor dat steeds meer Chinezen in Nederlands-Indië Chinees spraken en zich bewust werden van hun Chinese afkomst, inclusief de bijbehorende cultuur en tradities. Niet alleen de Chinese bevolking, maar ook China zelf oefende invloed uit op de sociale verhoudingen tussen de etnische groepen in Nederlands-Indië. De invloed van de Chinese overheid kwam bijvoorbeeld naar voren in de steun die zij leverde aan de organisatie van het Chinees onderwijs in Nederlands-Indië. De Chinese overheid stuurde naast leraren ook schoolinspecteurs naar Nederlands-Indië om het niveau van het onderwijs te garanderen. Tegelijkertijd zorgde dit ervoor dat op de Chinese scholen dezelfde onderwijsmethoden en leerplannen werden gebruikt als in China.²³ Zowel de Chinese scholen als de Hollands Chinese scholen, die subsidie kregen van de koloniale overheid, waren niet toegankelijk voor de Inheemse bevolking. Dit benadrukte het etnische verschil tussen de Chinezen en de Indonesiërs.

De Chinese etniciteit kwam dus voort uit grenzen die zowel door de koloniale overheid als de Chinezen zelf werden getrokken. Hierdoor lijkt het alsof er een gemeenschappelijke en samenhangende Chinese bevolkingsgroep in Nederlands-Indië bestond. Volgens Coppel was er echter onder de Chinezen al bij aankomst geen sprake van een homogene groep door grote culturele verschillen en verschillende dialecten. Er was dus al geen sprake van een gemeenschappelijke Chinese etniciteit bij aankomst in Nederlands-Indië. Dit verschil binnen de Chinese gemeenschap werd later nog versterkt door het ontstaan van het onderscheid van de *totoks* (de Chinese immigranten in de kolonie) en de *peranakans* (nakomelingen van Chinese immigranten, vaak van gemengde afkomst). In het onderzoek naar deze tweedeling binnen de Chinese bevolking in Nederlands-Indië verwijst Coppel naar het onderzoek van William Skinner. De diversiteit binnen Chinese bevolking in Nederlands-Indië was volgens Skinner afhankelijk van de mate waarin de Chinese

---

²² Heidhues, *Southeast Asia's Chinese minorities*, 39.

²³ Purcell, *The Chinese in Southeast Asia*, 528.

gemeenschappen blootgesteld werden aan inheemse invloeden. In gebieden waar de Chinese bevolking in de meerderheid was ten opzichte van de inheemse bevolking werd de Chinese gemeenschap duidelijk minder beïnvloed door de lokale culturen en tradities. Dit was bijvoorbeeld het geval in de vissersstad Bagan Si Api Api aan de oostkust van Sumatra. Chinese gemeenschappen die in de minderheid waren ten opzichte van de rest van de bevolking waren gevoeliger voor de inheemse invloeden, waardoor vaak aparte *peranakan* Chinese culturen ontstonden; dit kwam met name voor op Java. Deze *peranakan* Chinese gemeenschappen namen steeds meer inheemse tradities, gewoontes en culturele kenmerken over waardoor er een gemengde cultuur ontstond met Chinese en Indonesische kenmerken. Een kenmerkend verschil tussen *peranakan* en *totok* gemeenschappen uitte zich voornamelijk in het feit dat er binnen de *peranakan* gemeenschappen eerder Indonesisch, Maleis of Nederlands werd gesproken dan Chinees.²⁴ Heidhues ziet de oprichting van de Hollands-Chinese scholen echter als de eerste oorzaak voor de tweedeling tussen totoks en *peranakans* binnen de Chinese gemeenschap. De oprichting van de HCS dreef volgens Heidhues de Chinezen uiteen omdat de *totoks*, die zich nog sterk verwant voelen met hun thuisland, het Chinese onderwijs boven de westerse scholen verkiezen, terwijl de *peranakans* de voordelen inzagen van een opleiding aan de HCS.²⁵ Nederlandstalig onderwijs was in principe de enige mogelijkheid om verder te studeren aangezien Chineestalige universiteiten alleen bestonden in China, terwijl studenten aan de HCS de mogelijkheid hadden om hun Nederlandstalige opleiding voort te zetten aan lokale universiteiten of universiteiten in Nederland. In 1940 studeerden er 741 *peranakans* aan Nederlandse universiteiten. Veel van de afgestudeerden keerden terug naar Nederlands-Indië en over het algemeen gezien waren zij bij terugkomst meer Indisch dan Chinees georiënteerd.²⁶ De hoogstopgeleide Chinezen in Indië waren westers onderwezen. Deze Nederlands-opgeleide *peranakans* wisten zich aan te passen aan het koloniale systeem en konden hier gemakkelijker aan deelnemen door hun westerse diploma's. Zij kregen administratieve banen binnen het koloniaal bestuur en hadden de mogelijkheid om aan hun carrière te werken. Uit deze groep werd door de koloniale overheerser geregeld de

---

²⁴ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 9.

²⁵ Heidhues, *Southeast Asia's Chinese minorities*, 39, 40.

²⁶ L. Suryadinata, *The Chinese minority in Indonesia. Seven papers*, (Singapore 1978) 4-5, 19-20.

vertegenwoordigende partij voor de etnische Chinezen gekozen.²⁷ Dit zorgde ervoor dat deze Nederlands-onderwezen elite in 1930 de leiding had over de *peranakans* en tot op zekere hoogte over alle etnische Chinezen in de kolonie.²⁸ Binnen de etnische Chinese bevolkingsgroep was er dus sprake van een sociaal onderscheid op basis van de mate waarin zij zich aanpasten aan de maatschappij waar zij zich in vestigden.

Het etnisch onderscheid dat door zowel de koloniale overheid als de Chinese bevolkingsgroep zelf gevormd werd had een duidelijke invloed op de houding van de Indonesiërs tegenover de Chinese gemeenschap. De economische positie van de Chinezen zorgde voor onvrede en frustratie onder de Indonesische bevolking en heeft op verschillende momenten geleid tot gewelddadige acties gericht tegen de Chinese Indonesische bevolkingsgroep. De economische voorrechten van de Chinezen waren echter niet de enige reden voor de anti-Chinese gevoelens van de Indonesische bevolking.²⁹ De politisering van deze etnische groepen zorgde voor toenemende spanningen tussen deze bevolkingsgroepen. In 1932 werd de *Partai Tionghoa Indonesia* (Indonesisch Chinese Partij, PTI) opgericht. Deze partij, gevormd door *peranakan* Chinezen, had als doel om Indonesië economisch, sociaal en politiek gezien te hervormen tot een staat waar iedereen gelijke rechten en plichten had. De PTI was ervan overtuigd dat de Chinezen opgenomen moesten worden in de Indonesische maatschappij, maar dat deze bevolkingsgroep tegelijkertijd vast kon houden aan de Chinese cultuur.³⁰ Ondanks de pogingen van deze *peranakan* Chinese partij zorgde de etnische differentiatie ervoor dat de Indonesiërs niet bereid waren de *peranakan* Chinezen als volwaardige Indonesische burgers te beschouwen.³¹ De politisering van deze bevolkingsgroepen zorgde dus niet voor assimilatie van de bevolkingsgroepen binnen de Indonesische maatschappij, maar versterkte daarentegen juist het etnische onderscheid. De grenzen die opgetrokken worden tussen etnische groepen kunnen leiden tot maatschappelijke problemen. Wanneer etnische groepen tegenover elkaar gezet worden kan dit leiden tot gewelddadige confrontaties.

In het onderzoek naar etnisch geweld zijn er volgens Demmers twee uiteenlopende

---

²⁷ L. Suryadinata, *Indegenous Indonesians. The Chinese minority and China: a studie of perceptions and policies*, (London 1980) 104-108.

²⁸ Heidhues, *Southeast Asia's Chinese minorities*, 39, 40.

²⁹ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 28

³⁰ Suryadinata, *Indegenous Indonesians*, 64, 74-77.

³¹ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 15.

benaderingen. We zien een tweedeling ontstaan tussen constructivisten die etnische conflicten als politiek functioneel benaderen, terwijl de culturalistische benadering juist op zoek gaat naar de sociale betekenis van etniciteit als oorzaak van de conflicten.³² De functionele benadering gaat ervanuit dat etnische conflicten georganiseerd worden door de elite om er hun voordeel mee te doen en hun macht uit te breiden.³³ Dit is van toepassing op het koloniale beleid ten opzichte van de Vreemde Oosterlingen. De koloniale overheersers maakten in Nederlands-Indië gebruik van de pluraliteit van de samenleving om hun positie te consolideren. Doordat zij onderscheid maakten tussen de Vreemde Oosterlingen en de Inheemse bevolking op bijvoorbeeld het gebied van handelsrechten, jurisdictie en onderwijs en het creëren van aparte woonwijken, ontstonden er aparte bevolkingsgroepen die los van elkaar leefden.

De verschillen op economisch vlak, die door de koloniale overheid gevormd waren, veroorzaakten voornamelijk etnische spanningen binnen de Nederlands-Indische samenleving. De culturalisten vinden deze benadering echter te elitair en schrijven meer invloed toe aan de meerderheid van etnische groepen. Aanhangers van deze stroming stellen dat etnisch geweld verklaard kan worden op basis van gemeenschappelijke culturele achtergronden en historische context.³⁴ Deze culturalistische benadering sluit aan bij de gespannen verhoudingen tussen de Indonesische en Chinese bevolking in Nederlands-Indië. Doordat deze twee bevolkingsgroepen zichzelf als wezenlijk verschillend van de ander beschouwen, ontstaan er etnische conflicten die tot uiting komen tijdens opstanden onder de Indonesische bevolking tegen het koloniale beleid waarbij de Chinese bevolking veelal het slachtoffer werd. De gespannen verhoudingen tussen deze Indonesiërs en Chinezen als etnische groepen in Indonesië leidden tijdens de onafhankelijkheidsstrijd tot grote conflicten.

---

³² Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 35.

³³ Ibidem, 30.

³⁴ Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 31.

2. De Chinezen tijdens de Japanse bezetting en de overgang naar de vroege Indonesische Revolutie.

Tijdens de Japanse bezetting en de vroege revolutie veranderden de grenzen van de Chinese etnische groep waardoor de Chinezen een andere positie wisten te bekleden dan voorheen. De groei van het Chinees nationalisme, het opkomende streven van de Indonesiërs naar onafhankelijkheid en het einde van de Tweede Wereldoorlog speelden hierin mee. Maar welke rol speelden de Chinezen in deze periode en waarom leidde dit tot hevige conflicten tussen deze bevolkingsgroep en de inheemse bevolking van Indonesië?

De Chinezen als etnische groep tijdens de Japanse bezetting en vroege revolutie.

De Chinezen in Zuidoost Azië worden door velen beschreven als *trading minority*, *middleman minority* of als zakelijke bourgeoisie. Hoewel volgens W.F. Wertheim veel Chinezen in Indonesië de handel bedreven is de beroepskeuze van deze bevolkingsgroep afhankelijk van hun woonplaats.³⁵ In dichtbevolkte gebieden zoals op Java waren de Chinezen voornamelijk betrokken in de handel, terwijl zij in gebieden met een lagere bevolkingsdichtheid zoals op Oost Sumatra juist eerder vissers, boeren of mijnwerkers van beroep waren. De Chinezen werden door de Indonesiërs vaak gezien als een rijke bevolkingsgroep. Coppel bevestigt dit stereotype door te kijken naar de betaalde inkomensbelastingen, de mate van analfabetisme en het niveau van scholing van verschillende bevolkingsgroepen. Volgens hem kan er zo aangetoond worden dat er sprake was van een economische stratificatie met de Europeanen bovenaan, de Chinezen in het midden en de Inheemse bevolking onderop. De economische positie van de Chinezen was een direct resultaat van het koloniale beleid waarin de Nederlanders verscheidene monopolies uitbesteedden aan Chinese zakenmannen.³⁶

Door de invoer van de ethische politiek veranderde de positie van de Chinezen. De monopolies werden ingetrokken door de koloniale overheerser in een poging om de welvaart van de lokale bevolking te verbeteren. Daarnaast groeide de concurrentie van de islamitische, vaak inheemse, handelaren. De opkomende concurrentie en het verlies van de monopolies zorgde voor een afname van het Chinese aandeel in de handel, maar dit deed geen afbraak aan de economische positie van deze groep. Dit blijkt uit het feit dat de

---

³⁵ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 19.

³⁶ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 18-21

Chinezen minder zwaar getroffen werden door de depressie van de jaren '20 dan de inheemse bevolking.³⁷

In de maanden voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak trokken de Nederlandse economische voorzieningen weg uit de grote steden naar het binnenland en kleinere steden uit angst voor de verwachte inval van de Japanners. Veel Chinezen volgden het voorbeeld van de Nederlanders. Sommige van de Chinezen waren zakenmannen die door de Nederlanders gedwongen werden om te vertrekken zodat de Nederlanders de tactiek van verschroeide aarde uit konden voeren. Andere Chinese bewoners vluchtten daarentegen uit angst om slachtoffer te worden van de Japanners aangezien China in oorlog was met Japan. Toen Japan Indonesië binnenviel in maart 1942 braken er enorme rellen en chaos uit. Hollandse pakhuizen en fabrieken werden geplunderd, maar ook de Chinezen werden het slachtoffer van de wijdverspreide plunderingen door de Indonesiërs. De schade toegebracht aan de Chinese bevolking in de eerste weken van de revolutie wordt geschat rond de honderd miljoen gulden.³⁸ Zowel in de steden als in het binnenland heerste chaos, maar door het ingrijpen van de Japanse troepen werd er binnen enkele dagen een einde gemaakt aan de rellen.³⁹

De Japanse bezetting van 1942 tot '45 veroorzaakte een grote verandering voor de Chinese zakenlui. Japan had als doel om Indonesië te bezetten als onderdeel van de Groot Oost Aziatische Welvaartssfeer. De bezetter wilde net als de voormalige koloniale machthebber Indonesië exploiteren voor grondstoffen en export van eindproducten. De Indonesische economie werd omgevormd tot een oorlogseconomie die in handen was van het Japanse leger. Dit ging ten koste van de Chinese zakenlui die voor de bezetting een sterke economische positie bezaten. Het merendeel van hun bezittingen werd eigendom van de Japanse staat. Veel van de hoogopgeleide Chinese *peranakan* kregen functies in het Japans bestuur en werkten samen met de bezetter om de achtergelaten Nederlandse ondernemingen te leiden.

Terwijl de Chinese eigenaars van de grote bedrijven in Indonesië grote verliezen

---

³⁷ Ibidem, 22.

³⁸ Dit getal is afgeleid uit het verslag van Huaqiaozi Editor's Committee, *Huaqiaozi-Yinni* (Tapei 1961) 51. Een schatting van de schade door de rellen werd al snel opgesteld, hierbij moet echter wel vermeld worden dat op West-Java alleen de Chinezen in contact stonden met de centrale Chinese organisatie in Jakarta hun verliezen officieel vermeldden.

³⁹ Twang, *The Chinese Business Elite*, 71.

leden tijdens de Japanse bezetting deden anderen juist hun voordeel met de situatie. Tijdens de bezetting wilden de Japanners de handelscontacten tussen verschillende buitengebieden verbeteren. Dit wilden zij bereiken door de oprichting van de *kumiami*, vakspecifieke gildes waar alle bedrijven zich verplicht bij aan moesten sluiten. Hierdoor konden de Japanners tegelijkertijd gemakkelijk invloed uitoefenen over het merendeel van de Indonesische bedrijven. Door de oorlog werd het onmogelijk voor Nederlandse en Westerse schepen om handel te drijven rond Indonesië, waardoor de handel met gebruik van kleine bootjes explosief groeide. De *danbang* handel werd enorm populair. Deze nieuwe vorm van handel bestond uit onafhankelijke en rondreizende handelaren, *danbangke's* genaamd, die vrij handel dreven op zeer kleine schaal. De *danbang* handel vond zowel plaats over land als over zee en de karakteristieke kleinschaligheid van deze handel zorgde ervoor dat de *danbangke's* handel konden drijven zonder directe invloed van de Japanners. Deze kleinschalige handel werd door de bezetters niet als een directe dreiging beschouwd. Deze vorm van smokkelhandel groeide enorm tijdens de bezetting en werd van groot belang tijdens de vroege Indonesische revolutie.⁴⁰ De *danbang* handel heeft tijdens de revolutie immers niet alleen gezorgd voor de bevoorrading van de Indonesiërs, Chinezen, *pemuda's* en andere strijdende groepen, maar deze vorm van smokkelhandel heeft ook bijgedragen aan de onafhankelijke houding van de Chinezen. Deze etnische groep had namelijk een leidende rol in de *danbang* handel en verwierf daardoor een gunstige positie tijdens de Japanse bezetting en vroege revolutie.

De Japanse bezetting was niet alleen op economisch gebied van grote invloed. De bezetters zagen de Chinezen als een gemeenschap en creëerden daarom een overkoepelende organisatie, de *Hua Ch'iao Tsun Hui* (HCTH, vereniging van overzeese Chinezen). Deze organisatie had als doel om een gemeenschappelijke orgaan te vormen waar alle Chinese organisaties een deel van uit maakten. Het uiteindelijke effect van de oorlog en de bezetting was dat alle etnische Chinezen zich meer bewust werden van hun eigen identiteit waardoor het onderscheid tussen de *peranakans* en *totoks* onduidelijker werd. In de praktijk was de HCTH dus een Japans machtsinstrument om alle etnische Chinezen en Chinese activiteiten te controleren tijdens de bezetting, het bestuur bestond voornamelijk uit pro-Japanse Chinezen die door de bezetter gekozen waren. Nederlandse

---

⁴⁰ Twang, *The Chinese Business Elite*, 91-104.

scholen werden verboden en veel *peranakans* leerden nu Chinees voor het eerst in hun leven. De vooroorlogse driedeling tussen de Chinezen bestond niet langer; het Japanse beleid zorgde ervoor dat alle etnische Chinezen zichzelf als Chinees beschouwden. Pas na de overgave van Japan werd dit onderscheid weer duidelijker volgens Heidhues.⁴¹ Uit het onderzoek van Twang blijkt daarentegen dat in de buitengebieden er nog wel degelijk sprake was van verschillende sociale groepen binnen de Chinese gemeenschap ondanks de pogingen van de Japanse bezetters om een hechte Chinese gemeenschap te creëren. De auteur schrijft over verschillende groepen Chinezen, de *Hokkien*, *Hokchia* en de *Hinhua* die met elkaar concurreerden in de *danbang* handel.⁴² Na de Japanse overgave werd dit onderscheid nog duidelijker en zijn er duidelijke grenzen te zien tussen de etnische Chinese groepen die zichzelf respectievelijk als *totok* en *peranakan* beschouwden.

Chinese organisaties tijdens de Japanse bezetting en vroege revolutie

Tijdens de Japanse bezetting werden alle vooroorlogse politieke partijen verboden. De leiders werden gevangengenomen, gingen samenwerken met de bezetter of doken onder.⁴³ Al voor de oorlog was maar een klein deel van de politiek actieve Chinezen een medestander van de Indonesisch nationalistische partijen. De *Chung Hwa Hui* (CHH, de Chinese vereniging), de grootste politieke partij van de *peranakans*, hield zich afzijdig en was alleen geïnteresseerd in de belangen van de Chinese bevolking. Enkele Chinese nationalistenvan hen als medestrijders tegen het kolonialisme, maar uiteindelijk was het alleen de *Partai Tionghoa Indonesia*, die zich volledig aansloot bij de strijd voor Indonesische onafhankelijkheid in de jaren '30.⁴⁴ Na de oorlog probeerden de Chinezen zich opnieuw te organiseren onder een koepelorganisatie zoals de *Hua Ch'iao Tsung Hui* tijdens de Japanse bezetting. Op 15 oktober 1945 werd de *Chung Hua Tsung Hui* (CHTH, bond van Chinese verenigingen) opgericht met als doel om alle Chinese organisaties bijeen te brengen onder een enkele organisatie. Deze organisatie was representatief voor de houding van de Chinezen in de vroege Indonesische revolutie. Een lokaal gezegde betreffende de politieke houding van de Chinezen luidde als volgt: '*The Chinese don't mind who holds the cow so long as he can milk it.*'⁴⁵ De Chinezen namen dus een neutrale positie in tijdens de

---

⁴¹ Heidhues, *Ethnic Chinese*, 117.

⁴² Twang, *The Chinese Business Elite*, 102, 103.

⁴³ Suryadinata, *Indigenous Indonesians*, 80.

⁴⁴ Coppel, *Indonesian Chinese*, 25.

⁴⁵ Coppel, *Indonesian Chinese*, 24.

onafhankelijkheidsstrijd die vaak beschreven word als *'Wait-and-see'*. De CHTH raakte al snel verdeeld op basis van de plaats waar zij gevestigd waren. De organisatie sloot zich aan bij de heersende lokale politieke beweging afhankelijk van de ontwikkelingen per gebied. Zo probeerden zij zich bijvoorbeeld op Java probeerden aan te sluiten bij de Indonesische nationalististen, terwijl de CHTH op Sumatra een meer pragmatische politieke houding aannam. De CHTH kon dus, ondanks haar pogingen om een eenheid te vormen, de diepgewortelde culturele verschillen tussen de *totoks* en *peranakans* niet overbruggen.⁴⁶ Op sommige plaatsen zorgde het ontstaan van de CHTH voor hechte Chinese gemeenschappen, maar in de buitengebieden, waar de culturele verschillen tussen *totoks* en *peranakans* diepgeworteld waren (zoals aan de oostkust van Sumatra), was er nooit sprake van een samenhangende Chinese gemeenschap.⁴⁷

Deze pragmatische houding van de Chinezen was bepalend voor de Indonesische gevoelens ten opzichte van de Chinese bevolking tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. Na de Tweede Wereldoorlog verwachtten de Republikeinen geen steun van de Chinese bevolking aangezien de Chinezen hen ook niet steunden vóór de oorlog. Sommige Chinezen steunden wel degelijk de Indonesische republiek, maar dit betrof enkele individuen; de politieke Chinese organisaties namen een neutrale positie in tijdens de vroege revolutie. Deze pragmatische houding van de Chinezen zorgde voor sterke anti-Chinese gevoelens onder de Indonesische republikeinen waardoor deze als een van de oorzaken wordt gezien voor het uitbreken van geweld tegen de Chinezen in 1946.⁴⁸

De abrupte beëindiging van de Japanse bezetting op 15 augustus 1945 veroorzaakte veel politieke onrust. Er ontstond een machtsvacuüm waar twee partijen, de Nederlanders en de nationalistische Indonesiërs, voor streden. De eerste maanden na de Japanse overgave waren zeer gewelddadig, wat voornamelijk te wijten was aan de Republikeinse troepen. De Indonesische strijd werd echter niet alleen gevochten door het officiële leger, de *Tentera Rakyat Indonesia* (TRI, het Indonesische Volksleger), maar ook door verschillende groepen *pemuda's* (Indonesische Revolutionaire Jeugdgroepen), burgermilities en zelfverklaarde strijdtroepen. Deze groepen namen vaak zelf het initiatief in de onafhankelijkheidsstrijd en richtten zich niet specifiek tegen de Chinezen, maar voornamelijk tegen degenen die volgens

---

⁴⁶ Veer, *The Pao An Tui*, 19, 20.

⁴⁷ Heidhues, *Ethnic Chinese*, 122-124.

⁴⁸ *Ibidem*,

hen geen plaats hadden in de toekomstige onafhankelijke Indonesische republiek. In eerste instantie leek het anti-Chinese geweld veroorzaakt te worden door economische verschillen, maar dit biedt een onvolledige verklaring. Het feit dat niet alleen *totoks*, maar ook lokaalgeboren *peranakans* aangevallen werden laat zien dat de *pemuda's* zich gewelddadig droegen tegen de etnische Chinezen in het algemeen en geen onderscheid maakten tussen sociale groeperingen zoals *peranakans* en *totoks*. Het geweld was dus niet alleen gebaseerd op welvaartsverschillen, maar ook op raciale verschillen.⁴⁹

Als een reactie op het anti-Chinese geweld in de periode na de overgave van Japan werd op 13 december 1945 het Chinese Comité voor het Behoud van de Openbare Orde opgericht. Dit comité werd door particulieren gefinancierd en huurde Chinese of Indonesische bewakers in om de orde te garanderen. Als het nodig was, wist het comité lokale bendes af te kopen zodra zij een dreiging vormden voor de Chinese bevolking. De manier waarop dergelijke veiligheidsorganisaties ontstonden verschilde in deze periode. In de eerste maanden van 1946 werd in Medan de eerste veiligheidsorganisatie opgezet onder de naam *Pao An Tui* (PAT). Deze organisatie werd gesteund door de Chinese consul en in maart 1946 toonden de nabijgelegen Britse machthebbers hun steun door wapens te leveren aan deze Chinese veiligheidstroepen. In de loop van 1946 vonden er meerdere gewelddadige conflicten plaats tussen de PAT en Republikeinse troepen. De angst voor geweld tegen de Chinezen zorgde ervoor dat verscheidene divisies van de PAT konden blijven bestaan tot het einde van 1947. In augustus 1947 vestigde het centrale comité van de PAT een hoofdkantoor in Jakarta en werden er uniformen, wapens en munitie geleverd door de Nederlanders. De Chinese gemeenschap betaalde zelf voor de geleverde goederen om te benadrukken dat ze onafhankelijk bleven. De levering van wapens aan het Chinese veiligheidskorps door de Nederlanders ging echter niet van harte. De Nederlanders leverden net voldoende wapens om een derde van de geregistreerde leden van het korps te bewapenen, omdat ze alleen wapens nodig hadden tijdens hun dienst en de Nederlanders ervan overtuigd waren dat er slechts een derde van de veiligheidstroepen dienst had op ieder gegeven moment.⁵⁰

De *Pao An Tui* heeft als een samenhangende Chinese organisatie ter bescherming van

---

⁴⁹ A. van der Veer, *The Pao An Tui in Medan. A Chinese Security Force in Dutch Occupied Indonesia, 1945-1948.* (Scriptie Moderne Geschiedenis, Utrecht 2013) 17, 18.

⁵⁰ Heidhues, *Ethnic Chinese*, 125-128.

de Chinese bevolking het voor een aanzienlijke periode volgehouden. Sommige groepen binnen de etnische Chinese gemeenschap hebben verschillende pogingen gedaan om een samenhangende en sterke gemeenschap te vormen met behulp van politieke partijen, economische organisaties en door veiligheidsgroepen zoals de *Pao An Tui*, maar moest het uiteindelijk afleggen tegen de inheemse partijen in de vroege Indonesische Revolutie. De vijandige sfeer en houding van de inheemse bevolking zorgde ervoor dat de Chinezen niet volledig deel konden uitmaken van deze gemeenschap, maar door de diepgewortelde culturele verschillen kon er ook niet gesproken worden van een samenhangende Chinese gemeenschap.

3. De Chinezen in Bagan Si Api Api

Tijdens de Indonesische revolutie brak er in de nieuwe Republiek veel geweld uit. Tijdens de conflicten tussen republikeinse en Nederlandse troepen in 1946 rondom Pontianak, Tangerang, Palembang en de politionele acties in 1947 vielen er vele Chinese slachtoffers. De Chinezen waren niet de enige slachtoffers in deze periode, maar waren wel regelmatig het doelwit van geweld. In de vissersstad Bagan Si Api Api aan de Oostkust van Sumatra wisten de Chinezen echter een sterk front te vormen tegen het geweld gedurende de Revolutie. De Chinese bevolking greep naar de wapens en wist weerstand te bieden tegen republikeinse troepen die de stad aanvielen. In de strijd om de stad in 1946 bestond het merendeel van de slachtoffers uit Indonesiërs in plaats van Chinezen.

Bagan Si Api Api voor de Revolutie

Het is onduidelijk wanneer de Chinezen zich precies vestigden in Bagan Si Api Api. John Butcher zegt dat er bronnen zijn die stellen dat deze stad tussen 1860 en 1880 gesticht is. Afgezien van belastingheffingen had deze stad in de eerste periode weinig te maken met de koloniale overheid. Pas toen kapitein Hendrikus Colijn en rapport uitbracht over de visserij-industrie in dit gebied, als onderdeel voor zijn onderzoek *Politiek beleid en bestuurszorg in Nederlands-Indië*, ging de overheid zich meer bemoeien met Bagan vanwege de winstgevendheid van dit gebied.⁵¹ Binnen enkele jaren groeide de visserij-industrie enorm waardoor deze stad uitgroeide tot de op één na grootste vissersstad ter wereld voor de Tweede Wereldoorlog. De Chinese bevolking vormde hier een enorme meerderheid op de rest van de bevolking in dit gebied. In 1930 telde het district Bagan Si Api Api in totaal

---

⁵¹ J. Butcher, 'The Salt Farm and the Fishing Industry of Bagan Si Api Api', *Indonesia* 62 (1996) 92, 93.

15.321 inwoners waarvan 11.998 Chinees waren.⁵²

De Chinese gemeenschap in Bagan bestond grotendeels uit *totoks*. De Chinese immigranten, die in de tweede helft van de negentiende eeuw naar de Oostkust van Sumatra kwamen, hielden vast aan hun oorspronkelijke cultuur en taal. Zij kwamen voornamelijk naar Bagan om handel te drijven. En met succes: in 1930 domineerden de *totoks* zowel de handel als de industrie in Sumatra.⁵³ De toestroom van Chinezen uit China zorgde ervoor dat in Bagan de *totok* gemeenschap groeide. Deze nieuwe immigranten kwamen namelijk terecht in een gemeenschap die overwegend Chinees was waardoor zij zich in mindere mate hoefde aan te passen aan de lokale maatschappij en dus vast konden houden aan hun Chinese afkomst, tradities en cultuur. Met het toenemende aantal Chinese migranten groeide tegelijkertijd het aantal vrouwen van Chinese afkomst in Indonesië.⁵⁴ Hierdoor zagen de Chinezen zich niet langer genoodzaakt om met inheemse vrouwen te trouwen. De nieuwe generatie die voortkwam uit deze huwelijken werd opgevoed op basis van de Chinese cultuur en tradities waardoor de *totok* gemeenschap zich bleef onderscheiden van de inheemse bevolking.

Tijdens de Japanse bezetting bleef de visserij-industrie de voornaamste economische bezigheid in Bagan Si Api Api, maar tegelijkertijd ontstond er een bloeiende smokkelhandel. De *totoks* waren door heel Indonesië betrokken bij de onafhankelijke *danbang* handel, zo ook op Sumatra. Deze vorm van onafhankelijke Chinese handelaren was een vorm van smokkelhandel die door de Japanners oogluikend werd toegestaan. Strafrechtelijke vervolgingen werden door de Japanners inconsequent uitgevoerd. De (Chinese) smokkelhandel speelde een belangrijke rol in de ontwikkelingen na de oorlog. De archieven van de *Netherlands Forces Intelligence Service*, (NEFIS) spreken over een grote groep Chinezen die de smokkelhandel tussen Indonesië en gebieden als Singapore en Malakka domineerden.⁵⁵ Tijdens de revolutie werden er door Chinezen vanuit Singapore verschillende producten gesmokkeld; in Bagan Si Api Api werd hiervoor al snel na de oorlog een wisselkantoor opgezet. Opvallend was dat de Chinezen in deze periode niet veel

---

⁵² Departement van economische Zaken, *Volkstelling 1930 = Census of 1930 in Netherlands India* (Batavia 1933-36) aflevering 8, 1 januari 1930, 80.

⁵³ Twang, *The Chinese business elite*, 29.

⁵⁴ In 1920 waren er 563 Chinese vrouwen per 1000 mannen, in 1930 waren dat er 646. Bron: *Volkstelling 1930* aflevering 8, pagina 8.

⁵⁵ NL-HaNA, 2.10.62, inv.nr. 758, 5180.

verdienden aan deze handel; de winst kwam uiteindelijk ten goede aan de republiek. De hoeveelheid wapens die door smokkelaars Indonesië werd binnengebracht was uiteindelijk zo groot dat de autoriteiten de herkomst van de wapens onmogelijk konden traceren.⁵⁶

De revolutie in Bagan Si Api Api

De Britten waren na de Tweede Wereldoorlog verantwoordelijk voor de orde en de rust in Indonesië. Zij mochten echter in geen enkel geval optreden tegen de jonge Indonesische Republiek. Om verdere escalatie tussen de Nederlanders en de Republikeinse troepen te voorkomen werd het de voormalige koloniale overheersers zelfs verboden om op Java en Sumatra aan land te gaan.⁵⁷ In een poging de vorming van een machtsvacuüm te voorkomen en door gebrek aan mankracht droegen zij de ordehandhaving over aan Japanse soldaten die nog gelegerd waren op Sumatra.⁵⁸ Dit werd gezien als een tijdelijke oplossing. In de eerste maanden van 1946 begonnen de Britten met het terugtrekken en evacueren van de Japanse en Britse troepen uit Indonesië. Het republikeinse leger, dat opgericht was in oktober 1945, werd in januari 1946 omgedoopt tot de Tentara Rakyat Indonesia (het Indonesische Volksleger, TRI)⁵⁹ om de onafhankelijke Indonesische verzetstroepen samen te brengen en zo een georganiseerde legermacht voor de Republiek te vormen. Sommige leden van deze Republikeinse legermacht waren tijdens de Japanse bezetting door de Nederlanders opgeleid tot soldaten van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL).⁶⁰

De TRI ontwikkelde zich gedurende de eerste maanden van 1946 tot een ware krijgsmacht op Sumatra. Er werden verschillende trainingskampen voor de landmacht en marine op Sumatra opgericht. Een van de vestigingen van de ALRI, de marine van de TRI, was gelegen in Tandjoeng Balai, een havenstad ongeveer 150 kilometer ten noorden van Bagan Si Api Api.⁶¹ Als een reactie op de TRI richtten de Chinezen in de eerste maanden van 1946 een eigen veiligheidskorps op in Medan, de *Pao An Tui*. De leden van dit veiligheidskorps

---

⁵⁶ S.L. van der Wal ed., *Officiële bescheiden betreffende de Nederlandse-Indonesische betrekkingen 1945-50*, (Den Haag 1971-83) III: 556 – 559. (Verder vermeld als OB, gevolgd door deel en pagina nummer)

⁵⁷ Nationaal archief, *Afscheid van Indië. Digitale documenten over de jaren 1940-1950*, 'Brits-Indische militairen' (zj.), <http://www.afscheidvanindie.nl/archieven-onderwerpen-brits-indische-militairen.aspx> (4 juni 2015).

⁵⁸ M. Said, vert. B. Anderson en T. Siagian, 'What Was the "Social Revolution of 1946" in East Sumatra?', *Indonesia* (April 1973) 152.

⁵⁹ Het republikeinse leger wordt in de bronnen onder verschillende namen vermeld zoals TKR, TRI, TNI. Deze termen zijn afhankelijk van de periode waarnaar verwezen wordt, maar duiden echter op hetzelfde leger. Voor het gemak zal ik de term TRI aanhouden aangezien deze benaming gebruikt werd in 1946.

⁶⁰ M. Said, 'What was the "Social revolution of 1946" in East Sumatra?' 155.

⁶¹ OB III: 558, 559.

werden militair getraind, droegen uniformen van het Chinese nationale leger en beschikten over geweren, automatische pistolen, revolvers, handgranaten, messen en zelfs enige mitrailleurs. Volgens rapporten van de NEFIS werden de wapens en ammunitie verkregen door de smokkelhandel met Singapore en Malakka.⁶² Ook in Bagan werd een vergelijkbaar Chinees veiligheidskorps opgericht, maar deze stond niet onder Nederlands toezicht en beleid zoals in Medan. Het veiligheidskorps in Bagan bestond voornamelijk uit Chinese leden van de gemeenschap die zelf naar de wapens grepen om zich te verdedigen tegen het geweld van de revolutie.

In februari kwamen onder Britse vlag Nederlandse troepen aan op Sumatra en werd Bangka, een eiland ten oosten van Palembang, door hen bezet. Dit zorgde voor een gespannen sfeer in Palembang. De TRI verwachtte een inval en de verdediging van de stad werd voorbereid.⁶³ Op verschillende plekken in Sumatra begonnen de troepen van de TRI met voorbereidingen om een Nederlandse inval af te slaan. Zo viel Bagan Si Api Api in februari 1946 in handen van de TRI.⁶⁴ Zij controleerden de schepen die de haven binnenkwamen en behouden de orde en de rust in de stad. De sfeer tussen deze republikeinse troepen en de Chinese bevolking was zeer gespannen. De commissaris van politie in Riouw op Sumatra, P.A. van der Poel, keek in juni 1946 terug op de gespannen sfeer tussen de Chinezen en de TRI in februari. Hij schreef dat de soldaten van de TRI voorraden tekort kwamen waardoor de Chinese bevolking deze goed- of kwaadschiks af moest staan. Hierdoor groeide onder de Chinese bevolking de wens naar de terugkeer van de Nederlanders en namen de spanningen tussen deze twee groepen toe.⁶⁵ Daarnaast beschrijft een verslag over de maand februari van de veldpolitie te Bagan Si Api Api verschillende gewelddadige conflicten tussen Indonesiërs en Chinezen.⁶⁶

Toen in maart een vliegtuig over de stad vloog en kranten naar buiten wierp, zagen de Chinezen dit als een teken dat een bezetting door de Nederlanders of geallieerden aanstaande was. Zij durfden nu een krachtigere houding aan te nemen tegenover de Republikeinse troepen.⁶⁷ De gespannen verhoudingen tussen de Chinezen en de troepen van

---

⁶² NL-HaNA, NEFIS en CMI, 2.10.62, inv.nr. 637.

⁶³ OB III: 556.

⁶⁴ De TRI beschikt over ongeveer 300 mankrachten en is bewapend met ongeveer 100 geweren en drie mitrailleurs.

⁶⁵ NL-HaNA, NEFIS en CMI, 2.10.62, inv.nr. 758.

⁶⁶ OB IV: 12-14.

⁶⁷ NL-HaNA, NEFIS en CMI, 2.10.62, inv.nr. 758.

de TRI in Bagan gaven de aanleiding tot het conflict dat uitbrak op twaalf maart 1946. Tijdens de herdenking van Sun Yat Sen, de eerste president van de Chinese Republiek, weigerden de Chinezen het bevel van de TRI om de rood witte vlaggen van de Republiek uit te hangen naast de Chinese vlaggen. Toen de TRI besloot om de Chinese vlaggen neer te halen ontstonden er protesten. Nadat een luitenant van de Chinezen, Loe Ching Po, werd neergestoken toen hij de situatie probeerde te kalmeren braken er hevige gevechten uit.⁶⁸ Onder de Indonesiërs raakten twee politieagenten, meerdere soldaten van de TRI en nog zeker dertig Indonesische omstanders zwaar gewond. Het *Komite Nasional Indonesia* in Bagan Si Api Api verzocht de TRI in Tandjoeng Balai om versterking en extra voedselvoorraden, aangezien zij voor het laatstgenoemde nog altijd afhankelijk waren van de Chinese bevolking. De Chinezen waren in Bagan in de meerderheid en beschikten naar vermeld over talrijke wapens. Volgens het hoofd van politieke zaken aan het bureau van de gouverneur Chief Commanding Officer-Amacab (CCO-Amacab)⁶⁹ van Sumatra, J.J. van de Velde, scheen er in de eerste maanden van 1946 plaatselijk nogal wat kritiek te zijn op het handelen door de TRI waardoor er volgens hem een gunstige situatie was ontstaan voor een eventuele landing van Nederlandse troepen in Bagan. Hierdoor had de voormalige Nederlandse machtspositie op Sumatra hersteld kunnen worden, maar door een gebrek aan beschikbare troepen werd dit echter uitgesteld.⁷⁰

De rust werd vervolgens hersteld door het optreden van het Indonesische hoofd van de politie en er werden afspraken gemaakt die leidden tot een gewapende vrede. De weigering van de Chinezen om de Indonesische vlag naast de Chinese uit te steken werd door de Nederlanders gezien als de directe oorzaak van het conflict, terwijl als dieper liggende oorzaak van de gespannen verhoudingen de anti-republikeinse stemming en houding van de Chinezen moet worden genoemd. De vertegenwoordiging van de Republiek te Pakanbaroe deed verscheidene concessies om de Chinezen van Bagan te vriend te houden. De TRI trok zich terug uit de stad en mocht deze niet meer betreden. Er werd een wapenstilstand ingelast en het Chinese veiligheidskorps sloot een deel van de stad af. Tegelijkertijd zonden de Chinezen een missie naar Singapore om bij de Chinese Consul-

---

⁶⁸ OB IV: 24.

⁶⁹ De Chief Commanding Officer-AMACAB vervulde de functie van de gouverneur tijdens de onafhankelijkheidsstrijd in Indonesië. De CCO-AMACAB vervulde militaire en civiele taken nadat de NICA eind oktober 1940 omgedoopt werd tot de Allied Military Administration Civil Affairs Branch.

⁷⁰ NL-HaNA, NEFIS en CMI, 2.10.62, inv.nr. 758.

generaal aan te dringen op een bezetting van Bagan Si Api Api. De Chinezen drongen aan op een zending van Nederlandse troepen voor wie zij zelf onderdak en voedsel zouden verzorgen.⁷¹ In zijn rapport over de politieke situatie in maart 1946 in Riouw schreef de gouverneur CCO-Amacab dat het zonde is dat er geen Nederlandse troepen gemist konden worden om onder dergelijke gunstige omstandigheden Bagan te bezetten⁷² Deze verzoeken van de Chinese bevolking werden in de maanden na het incident meerdere malen herhaald, maar nooit ingewilligd.

Terwijl het in Bagan Si Api Api enkele maanden rustig bleef, was er nog altijd sprake van een gespannen sfeer tussen de Chinese bevolking en de troepen van de TRI in het district Riouw. Na de nederlaag van 12 maart plunderden de republikeinse troepen verschillende dorpen rondom Bagan waardoor vele Chinezen naar Kuala Lumpur, Malakka en Singapore vluchtten. De Republiek wilde de conflicten op Sumatra zoveel mogelijk beperken omdat zij in 1946 de consolidatie van de onafhankelijke Indonesische republiek zo acceptabel mogelijk wilden maken voor het buitenland. De oproep van de republikeinse regering tot orde en handhaving werd op sommige plaatsen beantwoord, maar er bleef nog veel te wensen over. Er bleven conflicten ontstaan en de Chinezen en republikeinen leefden op gespannen voet.⁷³

Tijdens deze gewapende vrede in de maanden na het conflict van 12 maart liepen de spanningen tussen de Chinezen en de TRI steeds hoger op. De leiders van de Indonesische politieke partijen en het volksleger wachtten op een gelegenheid om wraak te nemen voor hun nederlaag. Tegelijkertijd toonden de Chinezen keer op keer dat zij niets met de republiek te maken wilden hebben. De situatie verslechterde in eerste instantie door een vlagincident in Koeboe waarbij een Indonesische officier kwam te overlijden en daarnaast door de bezetting van Panipahan, een kustplaats ten Noorden van Bagan, door de marine van de TRI op 6 augustus. Tijdens een bijeenkomst van het *Komite Nasional Indonesia* op 9 augustus eisten de Indonesische politieke leiders dat het District Koeboe en Bagan Si Api Api ingelijfd werden bij de residentie Oostkust. De leiders van de TRI wilden dat het overleg met de Chinezen over deze kwestie vredig zou verlopen en de uitbraak van een conflict koste wat kost vermeden moest worden. De ALRI besloot echter samen met de TRI-manschappen van

---

⁷¹ NL-HaNA, NEFIS en CMI, 2.10.62, inv.nr. 758.; OB V: 522-524.

⁷² OB IV: 24, 25.

⁷³ OB V: 452, 453.

Koeboe en Panipahan deze eisen te negeren. Zij wilden Bagan bezetten zoals zij eerder ook in Panipahan hadden gedaan.⁷⁴ Nadat de Chinezen het bevel van de Indonesische troepen om de wapens neer te leggen weigerden, brak op 18 september plotseling de strijd uit in Bagan Si Api Api. Ongeveer duizend ALRI-manshappen vielen met steun van TRI de stad aan. In het eerste uur van de strijd vielen de meeste slachtoffers aan de Chinese zijde. Rond de 200 Chinezen werden gedood. De TRI en de politie in Bagan sloten zich vrijwel meteen aan bij de Indonesische troepen, waardoor de verliezen aan Chinese zijde al snel hoog opliepen.⁷⁵ Al snel wisten de Chinezen zich te hergroeperen en een defensief front te vormen tegen de aanvallen van de Indonesische troepen. Na een hevige strijd die twee dagen duurde moesten de manshappen van de republiek zich met zware verliezen terugtrekken. De vissersstad was nu opnieuw volledig in handen van de Chinezen. Uit angst voor represailles met nieuwe en versterkte troepen stuurden de Chinezen opnieuw berichten naar het hoofdkwartier van de Geallieerden in Batavia waarin zij om militaire steun verzochten. De enige reactie van de geallieerden waren pamfletten die in de omgeving van Bagan werden uitgestrooid waarin aan de strijdende partijen verzocht werd de strijd te staken.⁷⁶

Uit gesprekken met Chinese vluchtelingen blijkt dat de troepen van de ALRI zich terugtrokken naar Panipahan na de nederlaag in Bagan. De bevolking van deze kuststad was het gebied al eerder ontvlucht. De stad werd vervolgens door de republikeinen volledig platgebrand waarna zij naar Koeboe trokken en daar een bloedbad aanrichtten onder de Chinese bevolking. Dit alles vond plaats tussen 24 en 30 september, waarbij 280 Chinese slachtoffers vielen.⁷⁷ Op 27 september werden er vanuit Medan, in opdracht van de Resident van Riouw, Chinese-Indonesische delegaties naar Bagan gestuurd om onderzoek te doen naar de voorgevallen gebeurtenissen en om een overeenkomst tussen de partijen te bewerkstelligen. Op 27 september bereikten deze delegaties het gebied en op 11 oktober slaagden de delegaties erin om een wapenstilstand te sluiten. Er werd een gemengd bestuur gevormd in Bagan waarvan de statuten door samenwerking van de twee partijen worden opgesteld. De plaatselijke Chinese bevolking verloor hoe langer hoe meer de hoop op de

---

⁷⁴ OB V: 464, 465.

⁷⁵ 'Bagan Si Api Api, Hoe de gevechten begonnen', *Het Dagblad*, Batavia 30 september 1946, nr. 282.

⁷⁶ NL-HaNa, Nefis en CMI, 2.10.62, inv.nr. 637.

⁷⁷ NL-HaNa, NEFIS en CMI, inv.nr. 758.

terugkeer van het Nederlandse gezag, waardoor zij zich genoodzaakt zagen om het gemengde bestuur te accepteren.⁷⁸

---

⁷⁸ NL-HaNa, NEFIS en CMI, inv.nr. 758, 637.

Conclusie

Al tijdens het koloniaal bestuur onder de Nederlanders vonden er anti-Chinese rellen plaats. Daarnaast waren tijdens de Japanse bezetting van 1942 tot 1945 de Chinezen regelmatig het doelwit van rampokpartijen en werden er Chinezen gedood. In 1946, tijdens de Indonesische revolutie, vochten de Chinezen in Bagan Si Api Api in Oost-Sumatra echter terug. Er braken in Bagan tot twee keer toe grote conflicten uit tussen de Chinesen en de Indonesiërs. Beide keren werden de republikeinse troepen in deze vissersstad door de Chinezen verslagen. Maar waarom grepen de Chinezen in Bagan Si Api Api in 1946 naar de wapens?

De Chinese bevolking had meerdere redenen om zich te bewapenen in Bagan Si Api Api. Allereest vreesden de Chinezen voor een conflict met de *Tentara Rakjat Indonesia* (TRI) en zagen zij zich genooddaakt om zichzelf te verdedigen. De Chinezen, die al sinds de verklaring van de Indonesische republiek in 1945 op gespannen voet leefden met de Indonesische troepen in Bagan Si Api Api, vreesden opnieuw voor de uitbraak van een gewelddadig conflict. In tegenstelling tot in veel andere plaatsen waren de Chinezen in Bagan in de meerderheid: er woonden ongeveer 20.000 Chinezen tegenover 4 à 5000 Indonesiërs.⁷⁹ De Chinezen verwachtten na de Tweede Wereldoorlog bescherming van de Chinese republiek, doordat zij lid was geworden van de Veiligheidsraad van de Verenigde naties. Dit bleek uiteindelijk een teleurstelling voor de Chinezen in Indonesië. De Chinezen zagen het dus als enige oplossing om zichzelf te beschermen. Dit leidde in februari 1946 tot de oprichting van de *Pao An Tui* (PAT), het Chinese veiligheidscorps in Medan.⁸⁰ Dit Chinese veiligheidscorps was militair getraind en beschikte over de middelen om de Chinese bevolking te beschermen. In Bagan werd een vergelijkbaar Chinees veiligheidscorps opgericht om de Chinezen te beschermen. Op 12 maart 1946 liet dit lokale veiligheidscorps zien dat zij over de wapens en de mankracht beschikten om zich met geweld tegen de republiek te verdedigen.⁸¹ In 1946, na het uitbreken van de conflicten tussen de Chinezen en de republikeinen, protesteerde de Chinese republiek wel tegen de mishandeling van Chinese staatsburgers tijdens de Indonesische revolutie, maar dit werd door de Nederlanders afgedaan door erop te wijzen dat zij geen controle hadden over de daden van de rebellen en dat de slachtoffers die gevallen waren in Tangerang Nederlandse onderdanen

---

⁷⁹ NL-HaNa, NEFIS en CMI, 2.10.62, inv.nr. 637.

⁸⁰ Heidhues, *Ethnic Chinese*, 125-128.

⁸¹ NL-HaNa, NEFIS en CMI, 2.10.62, inv.nr. 637.

waren, en geen Chinese staatsburgers. De Chinese republiek dreigde vervolgens met het sturen van oorlogsschepen, maar uiteindelijk werd er alleen een Chinese afvaardiging naar Indonesië gestuurd om de Chinese slachtoffers te bezoeken. Hierdoor verloren veel Chinezen de hoop op bescherming en steun vanuit China.⁸²

Daarnaast zagen de Chinezen zich genoodzaakt om de wapens op te nemen tegen de troepen van de Republiek om te voorkomen dat Bagan Si Api Api in handen zou vallen van de TRI. De conflicten tussen de Chinezen en de Republikeinse troepen in Bagan lijken op het eerste gezicht voort te komen uit de anti-republikeinse houding van de Chinezen, maar volgens Coppel en Heidhues ligt dit anders. Zij beweren dat de Chinezen na de overgave van Japan in 1945 niet zozeer een pro-Nederlandse als wel anti-republikeinse houding aannamen. De Chinezen namen volgens hen dus meer een pragmatische houding in ten opzichte van de Indonesische politiek.⁸³ Uit het onderzoek van deze scriptie blijkt echter dat er vanaf 1946 onder de Chinese bevolking van Bagan Si Api Api steeds meer sprake was van een duidelijke voorkeur voor Nederlands koloniaal gezag in plaats van de Indonesische republiek. In de aanloop naar het vlagincident in maart 1946 liepen de spanningen tussen de Chinese bevolking en de TRI steeds hoger op. Dit kan verklaard worden aan de hand van het feit dat er al gedurende een lange periode een hechte Chinese *totok* gemeenschap in Bagan Si Api Api gevestigd was. Deze autonome *totok* gemeenschap voelde zich weinig verwant met de Indonesische bevolking. Al sinds hun komst naar Bagan aan het eind van de negentiende eeuw was deze Chinese gemeenschap weinig in contact gekomen met de Indonesische maatschappij. Het contact dat bestond was voornamelijk van economische aard. Tijdens de koloniale periode onder de Nederlanders werd deze gemeenschap grotendeels met rust gelaten zolang zij belastingen betaalden.⁸⁴ Ditzelfde gold voor de periode tijdens de Japanse bezetting. Net als de Nederlanders accepteerden de Japanners de Chinese cultuur, tradities en taal zolang deze binnen de gemeenschap bleven.⁸⁵ Tijdens de onafhankelijkheidsstrijd werd duidelijk dat de Indonesische nationalistenv verwachten dat de Chinese bevolking zich aan zou passen aan de nieuwe onafhankelijke Indonesische Republiek. Toen de Chinezen in maart 1946 bijvoorbeeld weigerden om de Indonesische vlag

---

⁸² M. Heidhues, 'Anti-Chinese violence in Java during the Indonesian Revolution, 1945-49', *Journal of Genocide Research* 14 (2012) 394.

⁸³ Respectievelijk: Coppel, *Indonesian Chinese*, 24. En Heidhues, *Ethnic Chinese*, 118.

⁸⁴ Butcher, 'The salt farm and the fishing industry', *Indonesia* 62 (1996) 92.

⁸⁵ Twang, *The Chinese Business Elite*, 103.

uit te hangen naast de Chinese vlag brak er een gewapend conflict uit tussen de Republikeinen en de Chinezen.⁸⁶ Voor de *totok* Chinezen in Bagan was het duidelijk dat zij zich onder het republikeins bestuur zouden moeten gaan aanpassen, wat voor de Chinese gemeenschap onacceptabel was. De *totok* Chinese gemeenschap bestond immers uit etnische Chinezen die zich nog sterk verwant voelden met hun Chinese afkomst en de Chinese cultuur en tradities. Uit het onderzoek van Skinner naar deze etnische Chinese gemeenschappen blijkt dat in een situatie zoals in Bagan de Chinese gemeenschap nauwelijks zal veranderen.⁸⁷ Dat de *totoks* in Bagan Si Api Api zich niet aan de Indonesiërs aan wilden passen blijkt uit een rapport over de politieke situatie in Bagan. Hier wordt geschreven dat de Chinese bevolking verlangend uitkeek naar de komst van de Nederlanders toen de rust in Bagan na het vlagincident eenmaal hersteld was.⁸⁸ Dit verlangen naar een herstel van de oude machtspositie op Sumatra blijkt ook uit de verzoeken om hulp die de Chinezen naar zowel de geallieerden als de Nederlandse troepen en de Chinese consul in Singapore stuurden. De Chinezen waren bereid om de Nederlandse troepen onderdak te bieden en te voorzien van voedsel, kleding en bevoorrading. De Nederlanders waren echter nog niet voldoende voorbereid om de Oostkust van Sumatra te veroveren op de republikeinen. Uit een rapport van de Minister van overzeese gebiedsdelen Logemann aan de luitenant Gouverneur-Generaal Van Mook op 12 maart 1946 blijkt dat de Engelsen vanaf maart 1946 steeds meer het gezag over wilden dragen aan de Nederlanders, maar dat de Nederlanders nog geen duidelijk beleid hadden opgezet voor de overname van deze verantwoordelijkheid in Indonesië.⁸⁹ Hierdoor zagen de Chinezen in september 1946 zich opnieuw genoodzaakt om zelf naar de wapens te grijpen toen de TRI en de ALRI Bagan binnenvielen nadat de Chinezen het bevel van de TRI geweigerd hadden om de wapens aan hen over te dragen. Na de tweede overwinning verzochten de Chinezen opnieuw de Nederlanders om steun, maar naarmate de tijd verstreek verloren meer en meer Chinezen de hoop op een Nederlandse bezetting, voor een korte periode bestond er dus een machtsvacuüm in Bagan. Nadat op 27 september een Chinees-Indonesische delegatie in Bagan aankwam vanuit Medan om als bemiddelaar op te treden tussen de twee partijen werd er op 11 oktober een wapenstilstand ondertekend. De Chinezen zien geen andere

---

⁸⁶ OB IV: 24.

⁸⁷ Coppel, *Indonesian Chinese in Crisis*, 9.

⁸⁸ NL-HaNa, NEFIS en CMI, inv.nr. 637.

⁸⁹ OB III: 559-561.

mogelijkheid dan akkoord te gaan met de vestiging van een gemengd bestuur in Bagan Si Api Api.⁹⁰

Kortom, de Chinezen grepen in 1946 in Bagan Si Api Api naar de wapens omdat zij zich genoodzaakt zagen om zichzelf te verdedigen tegen de aanvallen van de TRI nadat hun verzoeken om steun van de Nederlandse, geallieerde en Chinese troepen niet ingewilligd werden. De Chinezen verlangden naar een terugkeer van het Nederlands bestuur en verdedigen de stad om te voorkomen dat deze aangesloten werd bij de residentie van de Indonesische republiek, maar moesten uiteindelijk akkoord gaan met de vestiging van een gemengd bestuur op het moment dat de Chinezen de hoop op een Nederlandse bezetting verloren hadden.

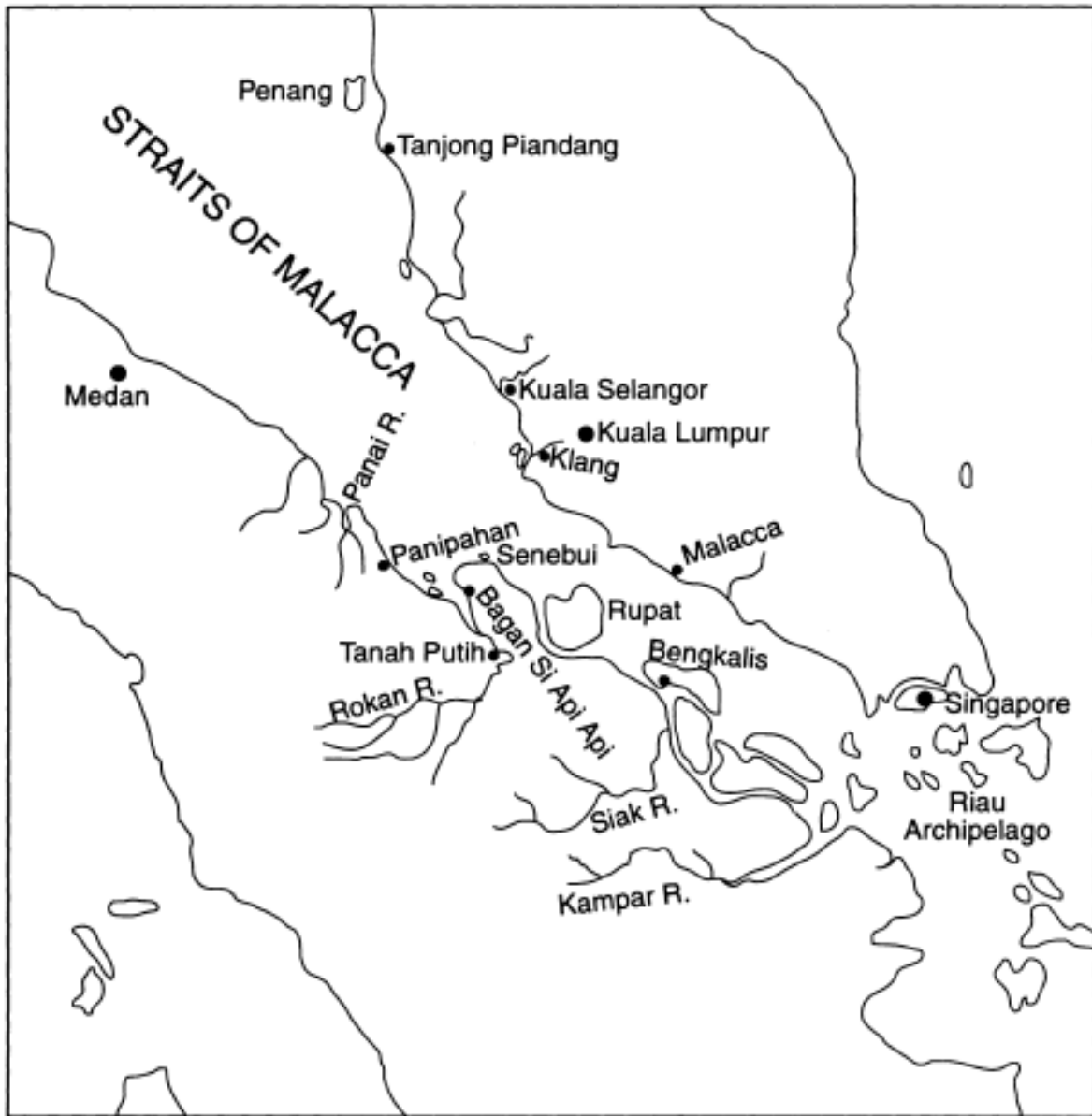
De twee conflicten bij Bagan Si Api Api tonen aan dat de verschillen tussen etnische groepen kunnen leiden tot gewelddadige confrontaties. Dit is zeker het geval wanneer dergelijke etnische groepen zich politiek gaan organiseren. De spanningen tussen de Chinezen en Indonesiërs liepen in 1946 hoog op in Bagan waardoor de Chinezen zich genoodzaakt zagen om zich te bewapenen en hun belangen met geweld te verdedigen. De etnische verschillen tussen de verschillende bevolkingsgroepen in Indonesië hebben geleid tot veel geweld.

---

⁹⁰ NL-HaNa, NEFIS en CMI, inv.nr. 758, 637.

Bijlagen

Kaart: De Straat van Malakka⁹¹

⁹¹ Butcher, 'The salt farm and the fishing industry', 91.

Bibliografie:

Bronnen:

Departement van economische Zaken, *Volkstelling 1930 = Census of 1930 in Netherlands India* (Batavia 1933-36). Online versie: <http://koloniaal.library.leiden.edu/cgi-bin/ubl.exe?a=cl&cl=CL1.BJCCGG&ai=1&e=0-----2nl----10--1-----IN-0> (8 juni 2015).

Nationaal archief, *Afscheid van Indië. Digitale documenten over de jaren 1940-1950, 'Brits-Indische militairen'* (zj.), <http://www.afscheidvanindie.nl/archieven-onderwerpen-brits-indische-militairen.aspx> (8 juni 2015).

Nationaal Archief, Den Haag, Algemene Secretarie van de Nederlands-Indische Regering en de daarbij gedeponeerde Archieven, nummer toegang 2.10.14, inventarisnummer 2762.

Nationaal Archief, Den Haag, Netherland Forces Intelligence Service [NEFIS] en Centrale Militaire Inlichtingendienst [CMI] in Nederlands-Indië, nummer toegang 2.10.62. inventarisnummers 637, 758, 759, 5180.

Officiële bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen, 1945-1950 V, 16 juli – 28 oktober 1946, S.L. van der Wal ed.RGP, Kleine serie nr. 41 (Den Haag 1975).

Literatuur:

'Bagan Si Api Api, Hoe de gevechten begonnen', *Het Dagblad*, Batavia 30 september 1946, nr. 282.

Butcher, J., 'The Salt Farm and the Fishing Industry of Bagan Si Api Api', *Indonesia* 62 (1996) 90-121.

Chatterjee, P., 'The colonial state', in: Idem, *The nation and its fragments. Colonial and postcolonial histories* (Princeton 1993).

Coppel, C., *Indonesian Chinese in Crisis* (Oxford 1983).

Demmers, J., *Theories of Violent Conflict: an introduction* (New York 2012).

Fasseur, C., 'Hoeksteen en struikelblok. Rasonderscheid en overheidsbeleid in Nederlands-Indië', *Tijdschrift voor geschiedenis* 105 (1992).

Heidhues, M. Somers, 'Citizenship and Identity: Ethnic Chinese and the Indonesian Revolution', in: Jennifer Cushman en Wang Gungwu ed., *Changing Identities of the Southeast Asian Chinese Since World War II* (Hong Kong 1988).

Heidhues, M. Somers, *Southeast Asia's Chinese minorities* (Victoria, 1974).

Heidhues, M. Somers, 'Anti-Chinese violence in Java during the Indonesian Revolution, 1945-49', *Journal of Genocide Research* 14 (2012) 381-401.

Horowitz, D., *Ethnic Groups in Conflict*, (Londen 1985).

Purcell, V., *The Chinese in Southeast Asia* (Oxford 1952).

Said, M., vert. B. Anderson en T. Siagian, 'What Was the "Social Revolution of 1946" in East Sumatra?', *Indonesia* (April 1973) 144-186.

Suryadinata, L., *Indegenous Indonesians, the Chinese Minority and China: A study of perceptions and policies* (Londen 1980).

Suryadinata, *The Chinese minority in Indonesia. Seven Papers* (Singapore 1978).

Tajfel, H., *Human groups and social categories: studies in social psychology* (Cambridge 1981).

Twang, Y. P., *The Chinese Business Elite in Indonesia. And the transition to Independence 1940-1950* (Oxford 1998).

Veer, A. van der, *The Pao An Tui in Medan. A Chinese Security Force in Dutch Occupied Indonesia, 1945-1948.* (Scriptie Moderne Geschiedenis, Utrecht 2013).